

Socialno-ekonomski položaj upokojencev in starejšega prebivalstva v Sloveniji¹

Povzetek

Raziskava preučuje socialno-ekonomski položaj upokojencev in starejšega prebivalstva v Sloveniji v daljšem časovnem obdobju na podlagi podatkov ankete o porabi gospodinjstev (APG). Poleg prejšnjih anket (za leta 1997–1999, 1999–2001 in 2001–2003) pričujoča raziskava zajema tudi najnovejšo dostopno anketo, tj. anketo o porabi gospodinjstev za leta 2003–2005. Analiza kaže, da se vztrajno povečuje delovna aktivnost in hkrati zmanjšuje delež upokojencev "kritične" starostne

skupine 50 do 59 let, a so v zadnjem obdobju, med leti 2001–2003 in 2003–2005, te spremembe zgolj malenkostne. Vse več upokojencev živi v upokojenskih gospodinjstvih, zato lahko govorimo o homogenizaciji upokojencev. V obdobju 2003–2005 se je relativni dohodkovni položaj upokojencev, posebno tistih, ki živijo v upokojenskih parih, nekoliko izboljšal glede na obdobje 2001–2003. To izboljšanje lahko v veliki meri pripišemo strukturnemu učinku: zaradi stalnega zmanjševanja deleža vzdrževanih

oseb se delež upokojencev v upokojenskih parih povečuje, kar pomeni, da je v upokojenskih gospodinjstvih tudi več pokojnin in posledično tudi višji dohodek upokojenskega para. Kljub vsemu je dohodkovni položaj upokojencev v primerjavi s predreformnim obdobjem 1999–2001 slabši. Relativno tveganje revščine za upokojence v upokojenskih gospodinjstvih se je v obdobju 2003–2005 v primerjavi s predhodnim obdobjem 2001–2003 nekoliko zmanjšalo, česar pa ne moremo trditi za vse upokojence.

Ključne besede: upokojenci, socialno-ekonomski položaj upokojencev, pokojninska reforma, obdobje 1997–2005, Slovenija, neenakost, revščina.

Summary

This study, which investigates the social and income position of pensioners and the elderly for some length of time, is based on Household Expenditure Survey data. Besides the years 1997–1999, 1999–2001 and 2001–2003, it also includes the latest Household Expenditure Survey data for the years 2003–2005. The analysis shows a persistent growth of activity rates and diminishing share

of pensioners in the "critical" age group 50–59, but in the last period between the years 2001–2003 and 2003–2005, these changes were only minor. There are signs that the income position of pensioners, especially pensioner couples, improved in comparison to the period 2001–2003. This can be ascribed to the so-called "structural effect", as the diminishing share of dependents in pensioner households led to

more pensions and higher incomes of pensioner couples. However, the income position of pensioners has deteriorated in comparison to the pre-reform period 1999–2001. Relative poverty incidence for pensioners in pensioner households in comparison to poverty incidence for the total population was somewhat lower in the period 2003–2005 in comparison to 2001–2003, which is not the case for all pensioners.

Key words: pensioners, social and income position of pensioners, pension reform, period 1997–2005, Slovenia, inequality, poverty.

JEL: J140

* Inštitut za ekonomska raziskovanja, Ljubljana

** Ekonomska fakulteta, Univerza v Ljubljani

¹ Podlaga za članek je bila raziskava Socialno-ekonomski položaj upokojencev in starejšega prebivalstva v Sloveniji, kij jo je financiral Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje. Na tem mestu se zahvaljujemo Statističnemu uradu Republike Slovenije, ki nam je posredoval podatke APG.

1. Uvod

Raziskava Socialno-ekonomski položaj upokojencev in starejšega prebivalstva v Sloveniji je posodobitev dveh predhodnih raziskav²: Vpliv pokojninske reforme na socialno-ekonomski položaj upokojencev in starejšega prebivalstva v Sloveniji iz leta 2005³ in raziskave Socialno-ekonomski položaj upokojencev in starejšega prebivalstva v Sloveniji, ki je bila opravljena leta 2003⁴. Vse raziskave spremljajo socialno-ekonomski položaj upokojencev v daljšem časovnem obdobju na podlagi podatkov iz ankete o porabi gospodinjestev. Raziskava iz leta 2005 je zaznala prve učinke reforme: relativno slabšanje položaja upokojencev, med njimi predvsem upokojencev iz upokojenskih gospodinjestev.

Pričujoča raziskava poleg prejšnjih anket (za leta 1997–1999, 1999–2001 in 2001–2003) zajema tudi najnovejšo dostopno anketo, tj. anketo o porabi gospodinjestev za leta 2003–2005. Analiza teh novjših podatkov naj bi odgovorila na vprašanje o srednjeročnih učinkih reforme in njenih posledicah na socialno-ekonomski položaj upokojencev.

Prispevek ima naslednjo strukturo: v drugem delu opisujemo spremembe socialno-ekonomske strukture prebivalstva Slovenije, v tretjem delu je prikazan dohodkovni položaj upokojencev in upokojenskih gospodinjestev, v četrtem delu pa je predstavljena podrobna analiza tveganja dohodkovne revščine za različne tipe oseb in gospodinjestev ter analiza neenakosti. Na koncu podajamo temeljne ugotovitve naše raziskave.

2. Socialno-ekonomska struktura prebivalstva v Sloveniji

Razmerje med delovno aktivnimi osebami in upo-

kojenci se je v obdobju od leta 1997–1999 do 2003–2005 poslabšalo (z 1,73 na 1,66 delovno aktivne osebe na upokojenca). Podatki iz APG o porastu števila upokojencev po spolu kažejo, da se je delež upokojenk v celotni ženski populaciji nekoliko povečal, saj so v obdobju 1997–1999 predstavljale 25,8 % vse ženske populacije, v obdobju 2003–2005 pa se je njihov delež povečal na 29,3 %. Delež moških upokojencev je bil v opazovanem obdobju precej stabilen in se je gibal okoli 19 % celotne moške populacije.

Delež upokojencev v celotnem prebivalstvu se v opazovanem obdobju stalno povečuje, kar je razvidno iz Tabele 2. Upokojenci so po podatkih APG v obdobju 1997–1999 predstavljali 22,6 %, v obdobju 2003–2005 pa že kar 24,6 % vseh članov gospodinjestev. Rahlo se je povečal tudi delež oseb v delovnem razmerju s 34,9 % v obdobju 1997–1999 na 36,1 % v obdobju 2003–2005. Precej se je znižal delež vzdrževanih oseb, in sicer s 30,3 % v obdobju 1997–1999 na 27,6 % v obdobju 2003–2005.

Bolj podrobno lahko o socialnoekonomskih spremembah sklepamo na podlagi podatkov iz Tabele 3, saj je iz nje razvidna socialno-ekonomska struktura za člane gospodinjestva po spolu in po naslednjih starostnih skupinah: 50–59, 60–69, 70–79 in 80+.

Za starostno skupino med 50 in 59 leti je značilno stalno zmanjševanje deleža upokojencev oziroma povečevanje deleža delovno aktivnih, kar je dejansko pomenilo postopno "normaliziranje" razmer po tranzicijskem šoku iz začetka 90. let, ko se je delež upokojencev v tej starostni skupini zelo povečal.

Delež upokojencev med moško populacijo v starostni skupini 50–59 let se je s 34,6 % v obdobju 1997–1999 zmanjšal na 23,4 % v obdobju 2003–2005, medtem ko se je delež upokojenk v starostni skupini 50 in 59 let

Tabela 1: Število delovno aktivnih oseb in upokojencev po podatkih iz anket o porabi gospodinjestev⁵

leto	delovno aktivne osebe		upokojenci		delovno aktivni/ upokojenci
	moški	ženske	moški	ženske	
1997–1999	2.527,2	2.069,4	1.098,7	1.544,8	1,735
1999–2001	2.481,9	2.075,5	1.097,0	1.504,6	1,752
2001–2003	2.350,3	1.913,8	1.006,9	1.480,9	1,714
2003–2005	2.284,2	1.849,0	976,1	1.515,7	1,659

Vir: Anketa o porabi gospodinjestev (1997–1999, 1999–2001, 2001–2003, 2003–2005), lasten izračun.

Opomba: zaradi uporabe uteži, število oseb ni celo število.

² Vse raziskave je financiral Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije.

³ Ugotovitve raziskave Vpliv pokojninske reforme na socialno-ekonomski položaj upokojencev in starejšega prebivalstva v Sloveniji, ki je bila opravljena leta 2005, so bile leta 2006 objavljene v istoimenskem prispevku v IB reviji (št. 3).

⁴ Ugotovitve raziskave Socialno-ekonomski položaj upokojencev in starejšega prebivalstva v Sloveniji, ki je bila opravljena leta 2003, so bile leta 2004 objavljene v istoimenskem prispevku v IB reviji (št. 1–2).

⁵ Razmerje med delovno aktivnimi osebami in upokojenci v Tabeli 1 je osnovano na podatkih ankete o porabi gospodinjestev in je rahlo višje od razmerja med zavarovanci in upokojenci, kot jih navajajo letna poročila Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje.

Tabela 2: Struktura članov gospodinjstva glede na njihov socialno-ekonomski položaj

status članov gospodinjstva (%)	1997-1999	1999-2001	2001-2003	2003-2005
osebe v delovnem razmerju	34,9	35,8	36,0	36,1
aktivni kmetovalci	1,2	1,2	1,0	1,1
aktivne osebe v drugih dejavnostih	3,2	3,2	3,4	3,6
osebe, ki prejemajo občasne prejemke	0,2	0,2	0,4	0,6
nezaposleni	7,1	6,4	5,9	6,3
upokojenci	22,6	22,9	23,6	24,6
vzdrževane osebe	30,3	29,9	29,3	27,6
drugo	0,5	0,4	0,4	0,1
skupaj	100,0	100,0	100,0	100,0
število vseh oseb	11.692,6	11.350,8	10.555,7	10.146,4

Vir: Anketa o porabi gospodinjstev (1997-1999, 1999-2001, 2001-2003, 2003-2005), lasten izračun.

Tabela 3: Socialno-ekonomska struktura po starostnih skupinah in spolu

	1997-1999							
	50-59		60-69		70-79		80+	
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
osebe v delovnem razmerju	43,9	18,6	3,5	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0
aktivni kmetovalci	3,6	0,8	0,9	0,1	0,0	0,0	0,0	0,4
aktivne osebe v drugih dejavnostih	5,3	1,4	0,9	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
osebe, ki prejemajo občasne prejemke	0,2	0,5	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
nezaposleni	11,4	8,2	0,9	0,7	0,0	0,0	0,0	0,0
upokojenci	34,6	57,9	92,6	81,0	96,6	86,6	100,0	85,1
vzdrževane osebe	0,5	12,1	0,3	17,7	2,5	12,5	0,0	14,5
drugo	0,5	0,5	0,7	0,1	0,9	0,9	0,0	0,0
skupaj	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
število vseh oseb	655,7	686,8	535,0	644,4	258,6	531,6	64,5	142,8
	1999-2001							
	50-59		60-69		70-79		80+	
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
osebe v delovnem razmerju	45,6	23,2	2,7	0,0	0,0	0,0	0,9	0,0
aktivni kmetovalci	3,6	1,6	1,2	0,2	0,0	0,4	0,0	0,0
aktivne osebe v drugih dejavnostih	7,4	1,2	0,6	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
osebe, ki prejemajo občasne prejemke	0,6	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
nezaposleni	12,6	10,2	1,8	0,5	0,5	0,0	0,0	0,0
upokojenci	29,5	50,2	92,7	83,2	97,7	88,0	99,1	85,9
vzdrževane osebe	0,1	13,5	0,8	15,8	1,8	10,8	0,0	12,6
drugo	0,6	0,0	0,2	0,2	0,0	0,8	0,0	1,5
skupaj	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
število vseh oseb	670,7	683,5	535,8	618,8	277,3	554,0	61,6	136,4
	2001-2003							
	50-59		60-69		70-79		80+	
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
osebe v delovnem razmerju	48,2	27,2	2,3	0,4	0,0	0,0	0,0	0,0
aktivni kmetovalci	3,2	2,5	1,9	0,4	0,0	0,0	0,0	0,0
aktivne osebe v drugih dejavnostih	10,7	2,7	0,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
osebe, ki prejemajo občasne prejemke	0,8	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
nezaposleni	11,0	7,2	2,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0
upokojenci	24,7	48,0	92,6	85,6	99,5	93,6	99,0	93,0
vzdrževane osebe	0,1	11,9	0,3	13,4	0,0	6,4	0,0	7,0
drugo	1,3	0,2	0,1	0,0	0,5	0,0	1,0	0,0
skupaj	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
število vseh oseb	663,2	649,6	491,4	570,3	280,1	503,7	59,3	177,9
	2003-2005							
	50-59		60-69		70-79		80+	
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
osebe v delovnem razmerju	50,5	31,9	4,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0
aktivni kmetovalci	3,7	1,8	1,8	0,5	0,2	0,0	0,0	0,0
aktivne osebe v drugih dejavnostih	10,4	3,5	1,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
osebe, ki prejemajo občasne prejemke	0,4	0,4	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
nezaposleni	11,0	6,4	2,3	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0
upokojenci	23,4	47,1	89,3	91,7	99,5	96,3	99,0	96,1
vzdrževane osebe	0,3	8,9	0,8	7,4	0,0	3,7	0,0	3,9
drugo	0,2	0,1	0,2	0,0	0,3	0,0	1,0	0,0
skupaj	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
število vseh oseb	689,7	673,2	471,9	536,3	280,3	492,3	59,6	203,7

Vir: Anketa o porabi gospodinjstev (1997-1999, 1999-2001, 2001-2003, 2003-2005), lasten izračun.

v istem časovnem obdobju zmanjšal manj – s 57,9 % na 47,1 %. Pri tem je treba omeniti, da se intenzivnost zmanjševanja deleža upokojencev v zadnjem obdobju upočasnjuje, saj se je med obdobjema 2001–2003 in 2003–2005 delež moških upokojencev v starostni skupini 50–59 let zmanjšal le za dobro odstotno točko v primerjavi s približno petimi odstotnimi točkami v prejšnjih obdobjih. Podobno velja tudi za ženske upokojenke, saj se je med obdobjema 2001–2003 in 2003–2005 delež upokojenk v starostni skupini 50–59 let zmanjšal za manj kot odstotno točko, v primerjavi s sedmimi odstotnimi točkami med obdobjema 1997–1999 in 1999–2001 ter dvema odstotnima točkama med obdobjema 1999–2001 in 2001–2003.

V tej starostni skupini je delež nezaposlenih po stalnem povečevanju v devetdesetih letih v obdobju 2001–2003 upadel na 11,0 % med moškimi in 6,4 % med ženskami, kar pa je še vedno več od 6,3 % nezaposlenih v celotni populaciji. Večji delež nezaposlenih v starostni skupini med 50 in 59 let lahko pripišemo zaostrovanju pogojev za upokojevanje in nadaljevanju prestrukturiranja gospodarstva z manjšimi možnostmi zaposlovanja za starejše. Hkrati z zmanjševanjem deleža upokojencev in brezposelnih med osebami, starimi od 50 do 59 let, se v tej starostni skupini povečuje delež delovno aktivnih oseb⁶, in sicer z 52,8 % na 64,6 % za moške in z 20,8 % na 37,2 % za ženske med obdobjema 1997–1999 ter 2003–2005. Starostna skupina 50–59 let se od ostalih razlikuje tudi po tem, da je v njej je delež upokojenih žensk precej večji od deleža upokojenih moških, saj je veliko moških v tem starostnem obdobju še delovno aktivnih, medtem ko je žensk, ki bi bile v delovnem razmerju, bistveno manj. Poleg tega se delež delovno aktivnih žensk v tej starostni skupini povečuje hitreje kot delež aktivnih moških, kar lahko pripišemo tudi postopnemu zaostrovanju pogojev za upokojitev žensk.

V ostalih treh starejših skupinah (60–69, 70–79, 80+) se je delež upokojenih žensk vztrajno povečeval, in sicer zaradi stalnega zmanjševanja deleža vzdrževanih žensk tako zaradi uvedbe državne pokojnine, ki je v bistvu oblika socialne pokojnine, kakor tudi zaradi večje delovne aktivnosti žensk. To posledično povzroča, da ženske v starosti pridobijo lastni dohodkovni vir – pokojnino.

3. Dohodkovni položaj upokojencev in upokojenskih gospodinjstev

Relativni dohodkovni položaj upokojencev lahko zelo splošno opišemo z razmerjem med povprečno pokojnino in povprečno plačo. Kakor je iz Slike 1 razvidno, je bil relativni dohodkovni položaj upokojencev, merjen kot razmerje med povprečno starostno pokojnino in povprečno neto plačo, v drugi polovici devetdesetih let dokaj stabilen. Po letu 1999 se je začel zaznaven trend padanja tega razmerja, kar je posledica učinkovanja novega pokojninskega zakona, ki uvaja zmanjševanje pokojninske osnove in odmernih stopenj. Leta 2006 je povprečna starostna pokojnina dosegla "le" 69,2 % povprečne neto plače. Relativno majhno znižanje razmerja med povprečno starostno pokojnino in povprečno neto plačo med letoma 2004 in 2006 lahko pripišemo spremenjenemu usklajevanju pokojnin s plačami po juliju 2005, ki je za upokojence bolj ugodno. V letu 2007 se je razmerje med povprečnimi pokojninami in neto plačami spet bolj znižalo, kar je tudi posledica učinkov spremenjene davčne zakonodaje, ki vpliva na višjo raven povprečnih neto plač⁷.

Ker razmerje med pokojnino in plačo daje le zelo grobo in nenatančno (lahko tudi zavajajočo) informacijo o dohodkovnem položaju upokojencev, moramo dohodkovni položaj upokojencev ugotavljati z analizo socioekonomskih značilnosti gospodinjstev, v katerih upokojenci živijo. Kakor je razvidno iz Tabele 4, iz leta v leto večji delež upokojencev živi v upokojenskih gospodinjstvih. Tako v obdobju 2003–2005 v upokojenskih gospodinjstvih živi več kakor 60 odstotkov vseh upokojencev. V upokojenskem gospodinjstvu je nosilec gospodinjstva upokojenec, nihče od članov gospodinjstva pa ni delovno aktiven ali nezaposlen. Lahko gre za samsko žensko ali samsko moško upokojensko gospodinjstvo, za dvočlansko upokojensko gospodinjstvo tipa mož/žena ali pa za druge oblike upokojenskih gospodinjstev. Osredotočenost na upokojenska gospodinjstva je pomembna, saj tako lahko ocenimo "zadostnost" pokojnin kot neodvisnega dohodkovnega vira.

Tabela 5 prikazuje vrednosti realnega dohodka⁸ vseh posameznikov in upokojencev glede na tip gospodinjstva, v katerem živijo. Kot primerni kazalec dohodka posameznikov jemljemo mediano ekvivalentnega dohodka vseh posameznikov⁹.

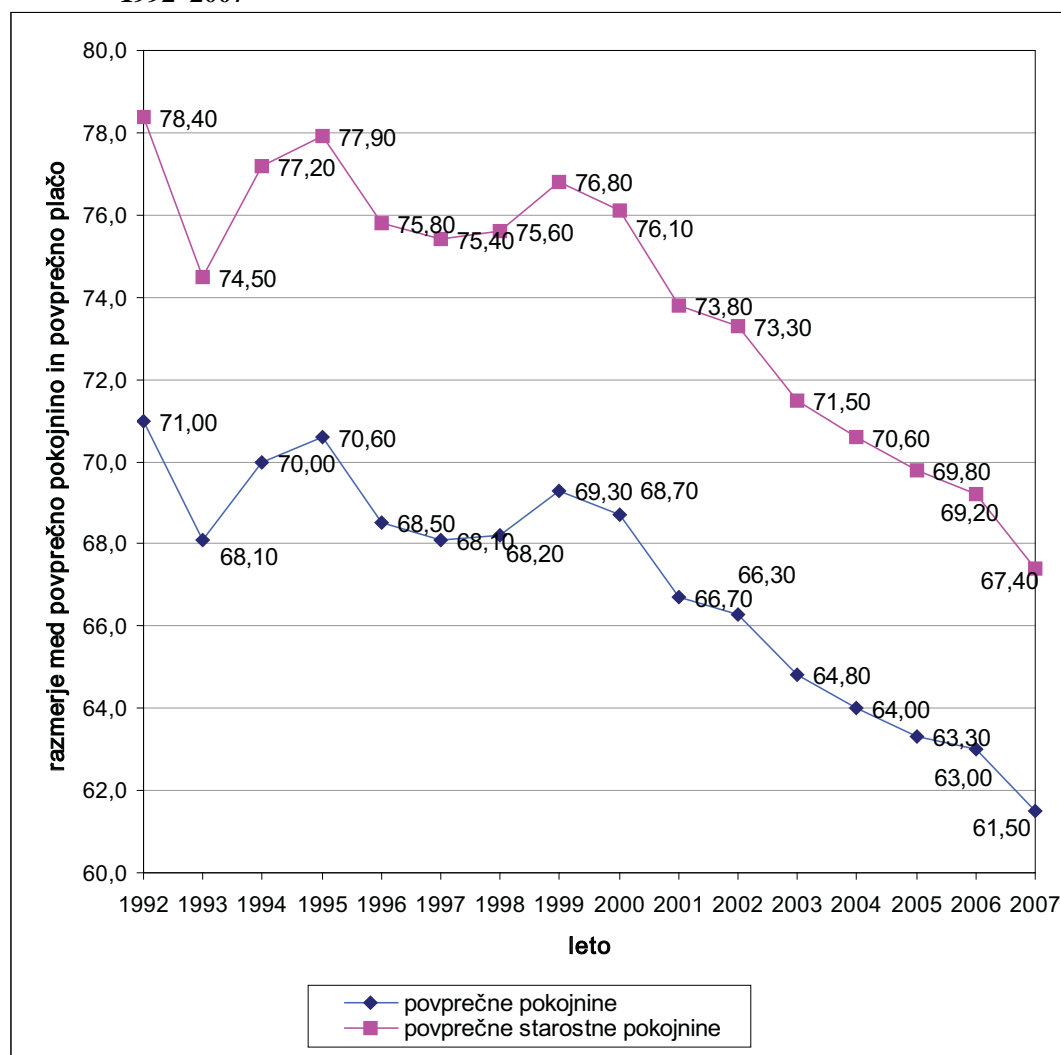
⁶ Delovno aktivne osebe so osebe v delovnem razmerju, aktivni kmetovalci in aktivne osebe v drugih dejavnostih.

⁷ Usklajevanje pokojnin je vezano na spremembe bruto plače. V letu 2007 se je povprečna bruto plača glede na predhodno leto povečala za 5,9 %, povprečna neto plača pa za 7,9 % (Statistične informacije št. 32, 2008).

⁸ Realni dohodek smo izračunali z upoštevanjem indeksa cen življenjskih potrebščin, ki je znašal 114,05 med majem 1998 in majem 2000, 118,2 med majem 2000 in majem 2002 ter 109,82 med majem 2002 in majem 2004.

⁹ Za primerjavo dohodkov med gospodinjstvi smo uporabili dohodek na ekvivalentnega odraslega člana gospodinjstva. Pri tem smo za izračun števila ekvivalentnih odraslih uporabili definicijo na osnovi modificirane lestvice OECD: prvi odrasli član je 1, nadaljnji odrasli člani so 0,5 in vsak otrok, tj. oseba, mlajša od 15 let, je 0,3.

Slika 1: Razmerje med povprečnimi pokojninami in povprečnimi neto plačami v obdobju od 1992–2007

Vir: Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije, Letno poročilo 2005, 2006 in 2007.

Tabela 4: Delež upokojencev, ki živijo v upokojenskih gospodinjstvih (kot % vseh upokojencev)

leto	delež upokojencev v upok. gosp.
1997-1999	52,1
1999-2001	54,9
2001-2003	56,5
2003-2005	61,9

Vir: Anketa o porabi gospodinjstev (1997-1999, 1999-2001, 2001-2003, 2003-2005), lasten izračun.

Med obdobjema 1997-1999 in 1999-2001 (tj. do maja 2000) se je mediana ekvivalentnega dohodka vseh posameznikov realno povečala za 4,8 %, mediana ekvivalentnega dohodka upokojencev pa za 6,2 %. Mediana ekvivalentnega dohodka upokojencev, ki živijo v upokojenskih gospodinjstvih, se je povečala za 9,1 %, kar kaže na relativno izboljšanje položaja upokojenskih gospodinjstev v tem obdobju. Seveda vsi tipi upokojenskih gospodinjstev niso bili deležni enaknega povečanja, najmanj se je povečala mediana ekvivalentnega dohodka samskih upokojenk.

Realna rast dohodka celotne populacije se je nadaljevala tudi v naslednjih opazovanih obdobjih. Do porasta mediane ekvivalentnega dohodka vseh gospodinjstev je prišlo tudi med obdobjema 1999-2001 in 2001-2003 (za 3,9 %), medtem ko je mediana ekvivalentnega dohodka upokojenskih gospodinjstev ostala skoraj nespremenjena, kar kaže na rahlo poslabšanje relativnega položaja upokojenskih gospodinjstev. Tudi v tem obdobju so opazne razlike med posameznimi tipi upokojenskih gospodinjstev; medtem ko se je položaj samskih upokojenk in upokojenskih parov

Tabela 5: Mediana ekvivalentnega dohodka posameznikov, ki živijo v gospodinjstvih različnih tipov (v 1000 tolarjih, cene maj 2004) in verižni indeks mediane;

Tip gospodinjstva	1997-99	1999-01	2001-03	2003-05	Indeks		
					1999-01 (98=100)	2001-03 (00=100)	2003-05 (02=100)
vse osebe	1.662,7	1.742,7	1.810,8	1.828,7	104,8	103,9	101,0
vsi upokojenci	1.589,9	1.689,3	1.691,1	1.738,4	106,2	100,1	102,8
upokojenci v upokojenskih gospodinjstvih:	1.452,1	1.584,8	1.547,1	1.608,1	109,1	97,6	103,9
• v samskih moških	1.252,3	1.359,8	1.148,6	1.373,8	108,6	84,5	119,6
• v samskih ženskih	1.075,3	1.125,3	1.195,2	1.178,1	104,6	106,2	98,6
• v upokojenskih parih	1.651,0	1.780,6	1.813,9	1.895,5	107,8	101,9	104,5
• v ostalih upokojenskih gosp.	1.465,5	1.577,5	1.473,2	1.532,3	107,6	93,4	104,0
povprečna neto plača (APG)	1.631,2	1.625,1	1.674,1	1.772,5	99,6	103,0	105,9
povprečna neto pokojnina (APG)	1.218,0	1.271,3	1.307,9	1.358,2	104,4	102,9	103,9
razmerje pokojnina/plača	74,7	78,2	78,1	76,6			
povprečna neto plača (ZPIZ)	1.766,3	1.877,9	1.951,6	2.019,6	106,3	103,9	103,5
povprečna starostna pokojnina (ZPIZ)	1.335,4	1.430,0	1.430,6	1.426,4	107,1	100,0	99,7
razmerje pokojnina/plača	75,6	76,1	73,3	70,6			

Vir: Anketa o porabi gospodinjstev (1997-1999, 1999-2001, 2001-2003, 2003-2005), lasten izračun; Poročilo o poslovanju Zavoda 2005 in 2006 (za povprečno neto plačo in povprečno starostno pokojnino).

Opomba: Velika nihanja realnega dohodka samskih moških gospodinjstev so posledica majhnega števila teh gospodinjstev, zaradi česar je napaka ocene iz vzorca precej velika.

izboljšal, se je položaj samskih upokojencev in ostalih tipov upokojenskih gospodinjstev poslabšal.

Realna rast dohodka celotne populacije je bila najmanjša med obdobjema 2001-2003 in 2003-2005, ko se je mediana realnega dohodka celotne populacije povečala le za 1 %. Dohodek upokojencev se je v zadnjem opazovanem obdobju med 2001-2003 in 2003-2005 povečal bolj kot v celotni populaciji (2,8 % v primerjavi z 1,0 %). Tudi v tem zadnjem obdobju je posebno visok porast mediane ekvivalentnega dohodka upokojencev v upokojenskih parih v primerjavi z vsemi upokojenci in tudi s celotno populacijo. Relativno visok porast mediane ekvivalentnega dohodka upokojencev iz upokojenskih parov lahko v veliki meri pojasnimo s spremenjeno strukturo le-teh. Zaradi zmanjševanja deleža vzdrževanih oseb, kakor je razvidno iz Tabele 3, se je povprečno število upokojencev v upokojenskem paru v celotnem opazovanem obdobju med 1997-1999 in 2003-2005 zvišalo z 1,76 na 1,92 upokojencev na upokojenski par. Samo v zadnjem obdobju med 2001-2003 in 2003-2005 se je povprečno število upokojencev na upokojenski par povečalo z 1,83 na 1,92. Večje povprečno število upokojencev v upokojenskem paru pa pomeni več pokojnin in posledično tudi višji dohodek upokojenskega para.

Rezultati, dobljeni iz podatkov ankete o porabi gospodinjstev, so dokaj skladni s podatki Statističnega urada Republike Slovenije in Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje, ki se nanašajo na rast plač in pokojnin. Razlike seveda so, ker pri podatkih APG merimo gibanje realne vrednosti mediane ekvivalentnega dohodka gospodinjstva, v katerem živi posameznik, in tako zajamemo tudi spremenjeno

strukturo gospodinjstev, uradni statistični podatki (zadnji dve vrstici Tabele 5) pa upoštevajo povprečne vrednosti na posameznika (zaposlenega ali upokojenca).

Kakovost podatkov potrjuje tudi izračun povprečne plače in povprečne pokojnine iz podatkov APG o dohodkih posameznikov. Povprečna pokojnina, izračunana na podlagi APG, je nižja v primerjavi z uradnimi podatki ZPIZ-a, kjer spremljamo povprečno starostno pokojnino. Razlika je pričakovana, saj podatki APG vključujejo vse pokojnine: starostne, invalidske, družinske, državne itd. Prav tako je pričakovana nižja povprečna plača, izračunana na podlagi podatkov APG. SURS namreč do konca leta 2004 pri izračunu povprečne plače ni vključeval zasebnih pravnih oseb z eno ali dvema zaposlenima osebama, še vedno pa ne vključuje samostojnih podjetnikov posameznikov in pri njih zaposlenih oseb. APG vključuje dohodke vseh prejemnikov plač, tudi tiste, ki jih SURS ne zajema in za katere so značilne podpovprečne plače, kar vodi v nižjo izračunano povprečno plačo na podlagi podatkov APG. Poleg tega je za anketne podatke tudi sicer značilno, da so podatki o dohodkih nižji od dejanskih. Na podlagi podatkov APG izračunana povprečna pokojnina raste počasneje kot povprečna plača in posledično padajoč trend izkazuje tudi razmerje med povprečno pokojnino in povprečno plačo, kar sovпада z uradnimi statistikami.

Tabela 6 prikazuje porazdelitev upokojencev in upokojencev, ki živijo v upokojenskih gospodinjstvih, po treh dohodkovnih skupinah. Prvo skupino tvorijo prvi trije decilni razredi, ki vključujejo gospodinjstva z nizkim ekvivalentnim dohodkom. V skupini, ki

Tabela 6: Vertikalna struktura upokojencev in upokojencev v upokojenskih gospodinjstvih po dohodkovnih razredih (v %)

decilni razred	vsi upokojenci				upokojenci v upok. gosp.			
	1997-99	1999-01	2001-03	2003-05	1997-99	1999-01	2001-03	2003-05
1-3	36,0	33,6	36,2	36,2	44,4	39,6	45,4	43,4
4-7	37,8	39,9	38,3	38,2	34,4	39,6	35,2	34,9
8-10	26,2	26,5	25,4	25,6	21,2	20,8	19,4	21,6
skupaj	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Vir: Anketa o porabi gospodinjstev (1997-1999, 1999-2001, 2001-2003, 2003-2005), lasten izračun.

Opomba: V vsakem decilnem razredu je 10 % posameznikov - članov gospodinjstev. V prvem decilnem razredu je 10 % članov gospodinjstev, medtem ko je v zadnjem, desetem decilnem razredu 10 % najbogatejših članov gospodinjstev. Vsaki posamezni osebi (upokojenec ali upokojenec v upokojenskem gospodinjstvu) smo pripisali ekvivalentni dohodek gospodinjstva.

vključuje decilne razrede od 4 do vključno 7, so gospodinjstva s "srednjim" dohodkom, v skupini, ki vključuje decilne razrede od 8 do 10, pa so gospodinjstva z visokimi dohodki.

Na podlagi podatkov iz Tabele 6 lahko ugotovimo, da se položaj upokojencev med obdobjema 2001-2003 in 2003-2005 skoraj ni spremenil. Rahlo se je povečal zgolj delež upokojencev, ki živijo v gospodinjstvih z visokimi dohodki. Do drugačnega sklepa pa pridemo, če zadnje opazovano obdobje 2003-2005 primerjamo s "predreformnim" obdobjem 1999-2001. Med obdobjema 1999-2001 in 2003-2005 se je delež upokojencev, ki živijo v gospodinjstvih z nizkimi dohodki, povečal s 33,6 % na 36,2 % vseh upokojencev. Nasprotno se je zmanjšal delež upokojencev, ki živijo v gospodinjstvih z visokimi dohodki, in sicer s 26,5 % na 25,6 % vseh upokojencev.

Do podobnih ugotovitev pridemo, če v Tabeli 6 pogledamo porazdelitev le tistih upokojencev, ki živijo v upokojenskih gospodinjstvih. Če primerjamo zgolj zadnji dve obdobji, to je 2003-2005 z 2001-2003, pridemo do presenetljivih ugotovitev, da se je delež upokojencev iz upokojenskih gospodinjstev, ki živijo v revnih gospodinjstvih, zmanjšal in nasprotno, da se

je povečal delež upokojencev iz upokojenskih gospodinjstev, ki živijo v gospodinjstvih z visokimi dohodki. Rezultat lahko deloma pojasnimo s spremenjeno strukturo upokojenskih gospodinjstev, predvsem parov, ki smo jo omenili že pri pojasnjevanju relativno visoke rasti dohodka upokojenskih parov v zadnjem obdobju. Na ekvivalentni dohodek posameznika vpliva tudi struktura gospodinjstva, v katerem živi, in ne zgolj višina dohodkov. Če primerjamo zadnje opazovano obdobje s predreformnim 1999-2001, lahko ugotovimo, da se je tudi pri upokojencih iz upokojenskih gospodinjstev povečal delež tistih upokojencev, ki živijo v revnih gospodinjstvih z 39,6 % na 43,4 %. Precej je upadel delež upokojencev iz upokojenskih gospodinjstev, ki živijo v gospodinjstvih s srednjim dohodkom, medtem ko je prišlo do rahlega porasta deleža upokojencev iz upokojenskih gospodinjstev, ki živijo v bogatih gospodinjstvih.

Natančnejša razčlenitev je prikazana v Tabeli 7, ki podaja porazdelitev ne v treh, temveč v desetih dohodkovnih razredih - to so decilni razredi. Za razliko od Tabele 6, ki podaja vertikalno porazdelitev upokojencev, Tabela 7 podaja le deleže upokojencev oziroma upokojencev v upokojenskih gospodinjstvih kot odstotek vseh oseb v posameznem dohodkovnem razredu.

Tabela 7: Delež upokojencev in upokojencev v upokojenskih gospodinjstvih v dohodkovnih razredih (kot % vseh oseb dohodkovnega razreda)

decilni razred	vsi upokojenci				upokojenci v upok. gosp.			
	1997-99	1999-01	2001-03	2003-05	1997-99	1999-01	2001-03	2003-05
1	25,5	30,6	32,5	33,4	16,5	22,3	25,4	27,2
2	30,4	23,8	28,3	28,8	20,0	14,8	20,7	20,7
3	25,5	22,7	24,6	26,7	15,9	12,7	14,3	18,2
4	21,7	22,8	25,2	25,9	11,3	13,5	14,6	14,8
5	22,1	25,0	23,7	21,4	11,6	13,7	13,7	12,6
6	20,4	22,9	23,2	23,6	9,7	13,1	11,4	13,7
7	21,4	20,8	18,3	22,9	7,9	9,5	7,2	12,0
8	20,4	21,1	20,6	23,4	9,3	8,5	8,6	13,7
9	18,4	20,7	21,0	20,7	7,5	10,4	9,1	9,4
10	20,3	19,0	18,3	18,7	8,2	7,3	8,1	9,8
skupaj	22,6	22,9	23,6	24,6	11,8	12,6	13,3	15,2

Vir: Anketa o porabi gospodinjstev (1997-1999, 1999-2001, 2001-2003, 2003-2005), lasten izračun.

Opomba: Decilni razredi se nanašajo na celotno populacijo gospodinjstev, tj. vsak decilni razred zajema 10 % gospodinjstev.

Upokojenci so nadpovprečno zastopani v nižjih dohodkovnih razredih, saj so v obdobju 2003–2005 predstavljali 33,4 % vseh oseb v najrevnejšem (prvem) decilnem razredu, medtem ko so upokojenci predstavljali "le" 24,6 % celotne populacije. Nadpovprečna zastopanost v nižjih dohodkovnih razredih je bolj izrazita za upokojence, ki živijo v upokojenskih gospodinjstvih. Z drugimi besedami, upokojenci, ki živijo v upokojenskih gospodinjstvih, so v nekoliko slabšem položaju kot – v povprečju – vsi upokojenci. Tako je bilo v obdobju 1997–1999 med vsemi upokojenci v najrevnejšem decilnem razredu kar 64,7 % (= 16,5/25,5) takih, ki so živeli v upokojenskih gospodinjstvih, medtem ko so v najvišjem decilnem razredu upokojenci, ki so živeli v upokojenskih gospodinjstvih, predstavljali le 40,4 % (= 8,2/20,3) vseh upokojencev tega decilnega razreda. Položaj upokojencev v upokojenskih gospodinjstvih se je v primerjavi z vsemi upokojenci postopoma slabšal. Tako so v obdobju 1999–2001 upokojenci v upokojenskih gospodinjstvih predstavljali 72,9 % vseh upokojencev v prvem decilnem razredu, v obdobju 2001–2003 78,1 %, v obdobju 2003–2005 pa so predstavljali že 81,4 % vseh upokojencev, ki sodijo v najnižji decilni razred. Gre za zelo pomembno ugotovitev, ki kaže, da iz leta v leto večji delež najbolj ogroženih upokojencev prihaja iz tistih gospodinjstev, ki jim pokojnine predstavljajo

osnovni (in dostikrat tudi edini) dohodkovni vir. Ker se hkrati povečuje delež upokojencev, ki živijo v upokojenskih gospodinjstvih (glej tabelo 4), lahko rečemo, da je povečanje deleža revnih upokojencev, ki živijo v upokojenskih gospodinjstvih (kot odstotek vseh upokojencev), tudi tu posledica "strukturnega učinka", to je preprostega dejstva, da vse več upokojencev živi v upokojenskih gospodinjstvih.

Delež upokojencev v najnižjem dohodkovnem razredu se je povečeval v celotnem opazovanem obdobju. V obdobju 1997–1999 so upokojenci predstavljali 25,5 % vseh oseb prvega decilnega razreda, medtem ko je njihov delež v letih 2003–2005 znašal že 33,4 %. Treba je omeniti, da se je v zadnjem obdobju med leti 2003–2005 in 2001–2003 delež upokojencev v prvem decilnem razredu povečal nekoliko manj, kot se je povečal delež upokojencev v celotni populaciji. Če primerjamo zadnje obdobje 2003–2005 s predreformnim 1999–2001, lahko govorimo o precejšnjem poslabšanju položaja upokojencev, ker se je delež upokojencev v nižjih dohodkovnih razredih povečal precej več, kot se je povečal delež upokojencev v celotni populaciji.

Podatki v Tabeli 8 omogočajo analizo spremembe položaja upokojencev po posameznih tipih upokojenskih gospodinjstev¹⁰. Iz definicije upokojenskega

Tabela 8: Struktura upokojencev v upokojenskih gospodinjstvih v %, po dohodkovnih razredih

Upokojenci iz različnih tipov upokojenskega gospodinjstva (kot %vseh upokojencev v upokojenskih gospodinjstvih)						
decilni razred	samsko moško gospodinjstvo	samsko žensko gospodinjstvo	upokojenski par	ostala upokojenska gospodinjstva	skupaj	upokojenci iz u. g. kot % vseh oseb
1997–1999						
1–3	7,3	44,6	32,3	15,7	100,0	17,4
4–7	5,2	18,6	61,4	14,8	100,0	10,1
8–10	2,9	8,5	77,1	11,6	100,0	8,3
skupaj	5,6	28,0	51,8	14,5	100,0	11,8
1999–2001						
1–3	7,6	46,1	32,7	13,6	100,0	16,6
4–7	4,8	16,7	60,0	18,5	100,0	12,5
8–10	2,4	12,4	75,6	9,6	100,0	8,7
skupaj	5,4	27,4	52,4	14,7	100,0	12,6
2001–2003						
1–3	9,5	48,4	28,1	14,0	100,0	20,1
4–7	6,5	19,5	59,8	14,2	100,0	11,7
8–10	1,7	16,1	75,8	6,4	100,0	8,6
skupaj	6,9	32,0	48,5	12,6	100,0	13,3
2003–2005						
1–3	8,2	49,6	30,6	11,6	100,0	22,0
4–7	5,5	17,4	63,8	13,2	100,0	13,3
8–10	2,9	12,4	79,6	5,1	100,0	11,0
skupaj	6,1	30,3	52,8	10,8	100,0	15,2

Vir: Anketa o porabi gospodinjstev (1997–1999, 1999–2001, 2001–2003, 2003–2005), lasten izračun.

Opomba: vsota stolpcev 2, 3, 4 in 5 je enaka 100. Možne so manjše razlike zaradi zaokroževanja.

¹⁰ Podatki o posameznih tipih gospodinjstev kažejo, da so v letih 2001–2003 upokojenski pari predstavljali le 48,5 % vseh upokojenskih gospodinjstev, medtem ko je v vseh ostalih obdobjih njihov delež znašal okoli 52 %. Ker struktura gospodinjstev, v katerih živijo upokojenci, vpliva na njihov dohodkovni položaj, moramo to upoštevati pri interpretaciji rezultatov.

para sledi, da ni nujno, da ima tak par dva ločena vira dohodka (dve pokojnini), a na podlagi podatkov v Tabeli 9, lahko sklepamo, da to res velja, saj so v obdobju 2003–2005 upokoenci, ki živijo v upokojenskih parih, predstavljali kar 52,8 % vseh upokojencev, a le 30,6 % teh v prvih treh decilnih razredih. Nasprotno so bili nadpovprečno zastopani v treh najvišjih decilnih razredih, kjer so predstavljali 79,6 % vseh upokojencev. V najslabšem položaju od vseh štirih tipov upokojenskih gospodinjstev so samske upokojenke, saj jih je bilo v obdobju 2003–2005 med vsemi upokoenci iz upokojenskih gospodinjstev 30,3 %, v prvih treh decilnih razredih pa kar 49,6 % od vseh upokojencev iz upokojenskih gospodinjstev.

V skladu z vsemi prejšnjimi ugotovitvami se je v zadnjem opazovanem obdobju med leti 2001–2003 in 2003–2005 položaj upokojencev v upokojenskih gospodinjstvih izboljšal; delež upokojencev iz upokojenskih gospodinjstev v spodnjih treh decilnih razredih se je povečal "le" z 20,1 % na 22,0 %, kar je manjši porast v primerjavi s povečanjem deleža upokojencev iz upokojenskih gospodinjstev v celotni populaciji s 13,3 % na 15,2 %. Hkrati se je nadpovprečno povečal tudi delež upokojencev iz upokojenskih gospodinjstev v najvišjih decilnih razredih, in sicer z 8,6 % v letih 2001–2003 na 11,0 % v letih 2003–2005.

Do drugačnih ugotovitev pridemo, če primerjamo porazdelitev upokojencev med prereformnim obdobjem 1999–2001 in zadnjim opazovanim obdobjem 2003–2005. Tako ugotovimo, da se je delež upokojencev iz upokojenskih gospodinjstev v prvih treh decilnih razredih nadpovprečno povečal – s 16,6 % na 22,0 %, medtem ko se je delež upokojencev iz upokojenskih gospodinjstev v celotni populaciji povečal z 12,6 % na 15,2 %.

Nekaterim skupinam upokojencev se je, v nasprotju s prejšnjo ugotovitvijo, položaj izboljšal. Nadpovprečno se je namreč povečal delež upokojencev iz upokojenskih gospodinjstev, ki sodijo v tri najpremožnejše decilne razrede, ob primerjavi zadnjega in predreformnega obdobja. V letih 2003–2005 so upokoenci, ki živijo v upokojenskih gospodinjstvih, predstavljali 11,0 % vseh oseb, ki živijo v premožnih gospodinjstvih, v primerjavi z 8,7 % deležem v obdobju 1999–2001. Če pogledamo posamezne tipe upokojenskih gospodinjstev, lahko ugotovimo, da so k večanju deleža upokojencev iz upokojenskih gospodinjstev, ki živijo v premožnih gospodinjstvih, največ prispevali upokoenci iz upokojenskih parov. Pri tem je treba opozoriti, da do največjih premikov ni

prišlo prav na vrhu, pri najpremožnejših upokojencih, ampak pri upokojencih v osmem decilnem razredu. Kot je razvidno na podlagi podatkov iz Tabele 7, se je delež upokojencev iz upokojenskih gospodinjstev v osmem decilnem razredu med obdobjema 1999–2001 in 2003–2005 povečal z 8,5 % na 13,7 %.

4. Tveganje dohodkovne revščine in dohodkovna neenakost

V tem poglavju ugotavljamo, kakšna je stopnja tveganja dohodkovne revščine pri upokojencih in pri ostalih skupinah prebivalstva¹¹. Za celovito analizo tveganja stopnje revščine je potrebna primerjava položaja upokojencev z upoštevanjem dohodka gospodinjstva, v katerem živijo. Ta primerjava mora zajeti tudi druge skupine oseb in druge skupine gospodinjstev. Tabela 9 nam daje takšno primerjavo, saj prikazuje razmerja med deleži oseb z nizkimi ekvivalentnimi dohodki gospodinjstva. Najprej je treba ugotoviti, kolikšen delež upokojenske populacije živi pod mejo revščine. Pri tem mejo revščine definiramo relativno: določimo mediano porazdelitve dohodka (to je tisti posameznik, ki je na polovici porazdelitve, kar pomeni, da ima polovica oseb nižji ekvivalentni dohodek, polovica oseb pa višji ekvivalentni dohodek. Mejo revščine določimo tako, da ekvivalentni dohodek sredinskega (tj. "medianskega") posameznika množimo z določenim faktorjem, ki je praviloma 0,4, 0,5, ali 0,6. Vsa gospodinjstva oziroma osebe, ki imajo dohodek na ekvivalentnega odraslega manjši od te meje (meje revščine), opredelimo kot revna. Seveda je takšna definicija zelo odvisna od izbire faktorja, saj je ob večjem faktorju višja meja revščine; najbolj "reprezentativen" oziroma uporabljan faktor je 0,6, ki ga tudi mi uporabljamo pri razlagi rezultatov. Pri izračunih v Tabeli 9 smo upoštevali vsako osebo z njenim ekvivalentnim dohodkom gospodinjstva in stopnje tveganja dohodkovne revščine prikazali relativno. To pomeni, da smo stopnje revščine za upokoence in ostale skupine prebivalcev primerjali s stopnjami revščine za vse osebe.

V grobem lahko rečemo, da se je stopnja tveganja revščine upokojencev med leti 1997–1999 in 2001–2003 relativno, v primerjavi s celotno populacijo, precej povečala ne glede na to, katero mejo revščine upoštevamo. Medtem ko je bila stopnja tveganja revščine za upokoence v obdobju 1997–1999 le za 19 % višja v primerjavi s stopnjo tveganja revščine vseh oseb, je bila stopnja tveganja revščine za upokoence v obdobju 2003–2005 večja že za 43 %¹². Če pogledamo zgolj tiste upokoence, ki živijo v upokojenskih gospodinjstvih, lahko ugotovimo, da je bila

¹¹ Podatki o stopnji tveganja dohodkovne revščine kažejo samo tekočo porazdelitev dohodka med posamezna gospodinjstva, nič pa ne povedo o dejanskem premoženjskem stanju prebivalstva, ki se kaže v posedovanju nepremičnega (stanovanja in stanovanjske hiše, počitniške hiše, zemljišča) in premičnega premoženja (vrednostni papirji, druge finančne naložbe, avtomobili).

¹² V nadaljevanju za mejo revščine upoštevamo 60 % mediane ekvivalentnega dohodka.

Tabela 9: Relativno tveganje revščine za upokojence in ostale skupine oseb¹³

	0,4 mediane	0,5 mediane	0,6 mediane	število oseb
1997-1999				
vse osebe	1,00	1,00	1,00	11.692,6
upokojenci	1,15	1,10	1,19	2.643,5
upokojenci v u. g.	1,43	1,41	1,47	1.377,8
starejši (> = 60 let)	1,53	1,45	1,56	2.177,0
otroci (< = 18 let)	0,93	0,99	0,94	2.637,4
brezposelni	3,78	3,15	2,74	826,3
1999-2001				
vse osebe	1,00	1,00	1,00	11.350,8
upokojenci	1,26	1,27	1,30	2.601,6
upokojenci v u. g.	1,60	1,67	1,65	1.427,7
starejši (> = 60 let)	1,77	1,69	1,70	2.183,8
otroci (< = 18 let)	0,74	0,83	0,84	2.419,6
brezposelni	4,19	3,44	3,02	730,4
2001-2003				
vse osebe	1,00	1,00	1,00	10.555,7
upokojenci	1,41	1,35	1,40	2.487,8
upokojenci v u. g.	2,00	1,90	1,99	1.404,4
starejši (> = 60 let)	1,86	1,74	1,76	2.082,8
otroci (< = 18 let)	0,65	0,80	0,83	2.162,1
brezposelni	4,38	3,54	2,99	621,7
2003-2005				
vse osebe	1,00	1,00	1,00	10.145,8
upokojenci	1,19	1,25	1,43	2.491,9
upokojenci v u. g.	1,56	1,67	1,89	1.543,0
starejši (> = 60 let)	1,41	1,51	1,68	2.062,8
otroci (< = 18 let)	0,74	0,86	0,83	1.977,4
brezposelni	5,00	4,00	3,06	637,1

Vir: Anketa o porabi gospodinjstev (1997-1999, 1999-2001, 2001-2003, 2003-2005), lasten izračun.

v letih 2001-2003 stopnja tveganja revščine za njih skoraj še enkrat višja od stopnje tveganja revščine za celotno populacijo. Medtem ko je v zadnjem obdobju 2003-2005 prišlo do rahlega izboljšanja položaja upokojencev v upokojenskih gospodinjstvih in se je delež "revnih" upokojencev v upokojenskih gospodinjstvih relativno znižal (njihova stopnja tveganja revščine je presegala stopnjo tveganja revščine vseh oseb za malo manj - za 89 %), pa se položaj vseh upokojencev skorajda ni spremenil.

Stopnja tveganja revščine oseb, ko so stare nad 60 let, se je med leti 1997-1999 in 1999-2001 relativno povečala (v primerjavi s stopnjo tveganja revščine za vse osebe) in vsa naslednja leta za okoli 70 % presegala stopnjo tveganja revščine vseh oseb. Revščina med otroci je v vseh letih nižja kot pri celotni populaciji, medtem ko so brezposelni najbolj ogrožena skupina, saj je stopnja tveganja revščine za brezposelne približno trikrat višja od stopnje tveganja revščine vseh oseb.

Pri analizi revščine analiziramo zgolj en del dohodkovne porazdelitve, tj. ugotavljamo, kolikšen del populacije ima nizke dohodke, pri čemer nizke dohodke definiramo relativno, kot nek odstotek mediane. Za razliko od tovrstne analize se pri analizi dohodkovne neenakosti upošteva celotna porazdelitev dohodka. Tako Tabela 10 predstavlja tri agregatne mere dohodkovne neenakosti:

- Ginijev koeficient
- percentilno razmerje 90/10 in
- percentilno razmerje 75/25.

Pri izračunu teh mer je bila vsaka oseba v populaciji vključena z ekvivalentnim dohodkom gospodinjstva.

Ginijev koeficient in percentilno razmerje 75/25 v Tabeli 10 kažeta, da se je dohodkovna neenakost med vsemi osebami v obdobju med leti 1997-1999 in 2001-2003 zmanjšala, v zadnjem obdobju med 2001-2003 in 2003-2005 pa rahlo povečala¹⁴.

¹³ Razmerje med odstotkom oseb posamezne kategorije, ki imajo ekvivalentni dohodek pod 0,4 oziroma (0,5 in 0,6) mediane ekvivalentnega dohodka vseh gospodinjstev, in med odstotkom vseh oseb, ki imajo ekvivalentni dohodek pod 0,4 oziroma (0,5 in 0,6) mediane ekvivalentnega dohodka vseh gospodinjstev.

¹⁴ Pred letom 1997 ni prišlo do dramatičnih sprememb neenakosti. Kot ugotavlja Čok, (2003), "se v obdobju od 1993 do 1998 dohodkovna neenakost v gospodinjstvih, kjer je nosilec starejši od 55 let, praktično ni spremenila".

Tabela 10: Mere neenakosti porazdelitve dohodka

	Ginijev koeficient	90/10	75/25
1997-1999			
vse osebe	0,245	3,05	1,75
upokojenci	0,250	3,15	1,83
upokojenci v u. g.	0,254	3,10	1,82
1999-2001			
vse osebe	0,243	3,02	1,73
upokojenci	0,246	3,13	1,78
upokojenci v u. g.	0,254	3,41	1,79
2001-2003			
vse osebe	0,235	2,96	1,70
upokojenci	0,243	3,10	1,76
upokojenci v u. g.	0,260	3,27	1,83
2003-2005			
vse osebe	0,237	2,92	1,72
upokojenci	0,238	2,93	1,75
upokojenci v u. g.	0,247	2,96	1,85

Vir: Anketa o porabi gospodinjstev (1997-1999, 1999-2001, 2001-2003, 2003-2005), lasten izračun.

Percentilno razmerje 90/10 zaznava padanje dohodkovne neenakosti v celotnem obdobju, kar pomeni, da je do sprememb prihajalo bolj v sredini porazdelitve in ne toliko na njenih skrajnih robovih.

Dohodkovna neenakost med upokojenci je v vseh letih večja kot v povprečju v celotni populaciji. Dohodkovna neenakost med upokojenci se je zmanjševala iz leta v leto, posebno izrazito pa je zmanjšanje dohodkovne neenakosti med upokojenci v obdobju med leti 2001-2003 in 2003-2005, če pogledamo Ginijev koeficient in percentilno razmerje 90/10. To pomeni, da je do zmanjšanja dohodkovne neenakosti prišlo predvsem na račun sprememb na robovih porazdelitve. Z drugimi besedami, to pomeni, da so se bodisi visoki dohodki zmanjšali ali nizki dohodki povečali (ali celo oboje hkrati). Zaradi pomembnega zmanjšanja deleža vzdrževanih oseb lahko sklepamo, da je do zmanjšanja neenakosti prišlo predvsem na račun večanja nizkih dohodkov. Še izrazitejše spremembe na robovih porazdelitve so v zadnjem obdobju značilne za upokojence, ki živijo v upokojenskih gospodinjstvih. Med leti 2001-2003 in 2003-2005 sta se Ginijev koeficient in percentilno razmerje 90/10 za upokojence v upokojenskih gospodinjstvih pomembno zmanjšala, medtem ko se je percentilno razmerje 75/25 celo povečalo. Učinek zmanjšanja deleža vzdrževanih oseb in posledično večanje dohodkov oseb z nizkimi dohodki ima pomemben učinek na zmanjšanje dohodkovne neenakosti med upokojenci, ki živijo v upokojenskih gospodinjstvih.

5. Sklepne ugotovitve

Delež upokojencev, ki živijo v upokojenskih gospodinjstvih, se vztrajno veča: to so gospodinjstva,

pri katerih je nosilec upokojenec/upokojenka in v katerem ni delovno aktivnih ali brezposelnih oseb. Po podatkih iz obdobja 2003-2005 kar 61,9 odstotka upokojencev živi v takšnih gospodinjstvih. Za ta gospodinjstva pokojnina predstavlja edini (ali vsaj prevladujoč) vir dohodka. Pri analizi dohodkovnega položaja upokojencev je tej skupini treba nameniti posebno pozornost.

Delovna aktivnost "kritične" starostne skupine 50 do 59 let se še vedno povečuje, hkrati pa se zmanjšuje delež upokojencev v tej skupini. Konec devetdesetih let (1997-1999) je delež moških upokojencev v tej starostni skupini predstavljal 34,6 odstotka vseh moških, delež upokojenk pa kar 57,9 odstotka vseh žensk te starostne skupine. V zadnjem obdobju 2003-2005 sta se deleža upokojencev med moškimi in ženskami občutno znižala - na 23,4 odstotka vseh moških in 47,1 odstotka vseh žensk v tej starostni skupini. V zadnjem obdobju 2003-2005 je intenzivnost sprememb v primerjavi s preteklimi obdobji manjša, saj se je v primerjavi z obdobjem 2002-2003 delež moških upokojencev v tej starostni skupini zmanjšal "le" za 1,3 odstotne točke, delež upokojenk pa za 0,9 odstotne točke. V obdobju 2003-2005 je prišlo tudi do nadaljnjega zmanjševanja deleža vzdrževanih oseb, starih 50 let in več, kar lahko pripišemo tako državnim pokojninam kakor tudi večanju števila upravičencev do pokojnin iz socialnega zavarovanja.

Analiza, osnovana na anketi o porabi gospodinjstev, kaže, da se je v zadnjem obdobju med leti 2003-2005 in 2001-2003 dohodkovni položaj upokojencev nekoliko izboljšal, predvsem na račun zmanjševanja deleža vzdrževanih oseb v upokojenskih gospodinjstvih. To izboljšanje je posebno razvidno pri upokojenskih parih. Zaradi zmanjšanja deleža vzdrževanih oseb se

je v letih 2003–2005 povprečno število upokojencev na upokojenski par povečalo na 1,92 v primerjavi z 1,83 upokojenca na upokojenski par v letih 2001–2003 in celo 1,76 upokojenca na upokojenski par v letih 1997–1999. V letih 2001–2003 je 45,4 odstotka vseh upokojencev, ki živijo v upokojenskih gospodinjstvih, živel v gospodinjstvih z nizkimi dohodki (to so gospodinjstva, ki so dohodkovno pozicionirana v prvih treh decilnih razredih), v letih 2003–2005 pa manj, in sicer 43,4 odstotka.

V primerjavi s predreformnim obdobjem 1999–2001 se je relativni dohodkovni položaj upokojencev, ki živijo v upokojenskih gospodinjstvih, poslabšal, kljub izboljšani strukturi upokojenskih gospodinjstev, zaradi manjšega deleža vzdrževanih oseb. V obdobju 1999–2001 je 39,6 odstotka vseh upokojencev iz upokojenskih gospodinjstev živel v gospodinjstvih z nizkimi dohodki, v letih 2003–2005 pa že 43,4 odstotka. Predvidevamo, da bo v prihodnje strukturni učinek bistveno šibkejši, saj za tako pomembne spremembe strukture gospodinjstev, v katerih živijo upokojenci, ni več veliko prostora.

Po pričakovanju so med upokojenci, ki živijo v upokojenskih gospodinjstvih, v najugodnejšem dohodkovnem položaju upokojenci iz upokojenskih parov, v najslabšem pa samske ženske. Čeprav samske ženske predstavljajo 30,3 odstotka vseh upokojencev, ki živijo v upokojenskih gospodinjstvih, so v letih 2003–2005 predstavljale 49,6 odstotka vseh upokojencev iz upokojenskih gospodinjstev z nizkimi dohodki (to so gospodinjstva, ki so dohodkovno pozicionirana v prvih treh decilnih razredih).

Relativna stopnja tveganja revščine upokojencev se je v primerjavi s celotno populacijo v celotnem opazovanem obdobju povečala in je bila v obdobju 2003–2005 za približno 43 % višja od stopnje tveganja revščine za celotno populacijo. Prav tako se je zvišala relativna stopnja tveganja revščine upokojencev, ki živijo v upokojenskih gospodinjstvih, in je bila v obdobju 2003–2005 za 90 % višja od stopnje tveganja revščine vseh oseb.

Literatura in viri

Čok, M. (2003). *Changes in Income Inequality in Slovenia During the Transition. Economic and Business Review*, 5 (4): 333–349. Ljubljana: Ekonomska fakulteta in Zveza ekonomistov Slovenije.

Stanovnik, T., Kump, N (2003). *Socialno-ekonomski položaj upokojencev in starejšega prebivalstva v Sloveniji*. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja.

Stanovnik, T., Kump, N (2005). *Vpliv pokojninske reforme na socialno-ekonomski položaj upokojencev in starejšega prebivalstva*. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja.

Statistični urad Republike Slovenije (1990–2006). Statistični letopis.

Statistični urad Republike Slovenije (2008). Statistične informacije št. 32 – Trg dela št. 13.

Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije (2005). Letno poročilo 2005, 2006 in 2007.